HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

שלא ניתנה להתבע בעד אחד מגלגלין ממון שניתן להתבע בעד אחד אינו דין (א)שמגלגלין אשכחן בודאי ספק מנלן תניא רשב"י אומר נאמרה שבועה בחוץ ונאמרה שבועה בפנים מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי עד היכן גלגול שבועה אמר רב יהודה אמר רב דא"ל הישבע לי שאין עבדי אתה ההוא שמותי משמתינן ליה (א) דתניא (ב)הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי ממזר סופג את הארבעים °(א)רשע יורד עמו °לחייו אלא אמר רבא (ג)הישבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי האי טענתא מעלייתא היא ממונא אית ליה גביה רבא לטעמיה (ב)דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי אי הכי היינו קרקע מהו דתימא קרקע הוא דעבדי אינשי (ג)דמזבני בצינעא אם איתא דזבין לית ליה קלא האי אם איתא דזבין קלא אית ליה קמ"ל:

מתני' כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו (ד)כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו:

גמ' (ד)חליפין מאי ניהו מטבע (ה)שמע מינה מטבע נעשה חליפין אמר רב יהודה (ה)הכי קאמר כל הנישום דמים באחר כיון

שלא ניתנה ליתבע. שבועה שלא בעד אחד כדאמרינן התם (ריש סוטה) דצריך שני עדים שראוה שנסתרה דיליף(ו) דבר דבר מממון: **ממון שניתן ליתבע.** להשביע בעד אחד אם טענו מנה וכפר לו בכולו ועד אחד מעידו שהוא חייב לו נשבע שנאמר(ז) לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה (שבועות דף מ.): **אינו דין שמגלגלין.** את שבועתו להשביע בגלגול: **אשכחן ודאי.** שמגלגלין שבועה טענת ברי בדבר שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או שלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: **ספק מנין.** טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן בשבועות (דף מה.) חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין: **מנלן.** אי מק"ו לא (ח) דמי דסוטה כל שבועתה ספק (ט) וגלגול נמי ספק ממון עיקר שבועתו אינו באה אלא בטענת ודאי דכתיב (שמות כב) כי יתן איש ושבועת השותפין תקנתא דרבנן היא משום דמורו בה היתירא כדאמר התם (שבועות דף מח:) וכיון דעיקר שבועת ממון ליתא אלא בטענת ודאי גלגול דידיה נמי בטענת ודאי ולא בטענת ספק: **שבועה בפנים.** (י) דסוטה שמשביעין אותה בעזרה: **עד היכן.** כחה של גלגול לגלגל דבר שאין נשבעין עליו: **דאמר ליה עבדי אתה.** אפי' זו מגלגלין אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר ובמסקנא מפרש מאי רבותא מקרקע דאמר עד היכן: **הקורא לחבירו עבד.** עבד כנעני: **יהא בנידוי.** (כ) היו מנדין אותו שמזלזל בישראל כל כך אף הם יזלזלו בו: **סופג את הארבעים.** היו קונסין מכות מרדות וניחא ליה הא מנידוי: **רשע יורד עמו לחייו.** כלומר לזו אין ב"ד נזקקים אבל הוא מותר לשנאתו ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנותו: **טענה מעלייתא היא.** ובלא גלגול נמי אי הוה מודה במקצת או היה לו עד אחד היה חייב שבועה דטענת מטלטלין היא זו שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהאי משאר גלגול שבועה: **גופו קנוי.** ואינה טענת מטלטלין: **היינו קרקע.** והא תנינן לה במתני' דמגלגלין ומאי רבותא דרב יהודה לאשמועינן גלגול עבדי אתה: **אית ליה קלא.** מש"ה תנן בה גלגול: **מתני' כל הנעשה דמים באחר.** שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ אחד. והשתא ס"ד דמטבע אתא לאשמועינן כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו היכא דנתנו בתורת חליפין ולא בתורת דמים אלא כעין שקונין בסודר כעין שלף איש נעלו: **כיון שזכה.** בו המקנה ומשך זוז אחד מן הקונה בתורת קנין חליפין נתחייב הקונה באונסי חליפין בכל מקום שהם אם מתו או אם נאבדו עליו לשלם המעות (ל) שפוסק לתת לו לפי שכשמושך המוכר את הסודר או את הזוז בתורת חליפין נקנה המקח ללוקח בכל מקום שהוא: **החליף שור בפרה.** כיון שמשך בעל הפרה את השור נקנית פרה ללוקח בכל מקום שהיא ואונסיה עליו. ובגמרא פריך מאי כיצד הואיל (מ) והוא אתי לאשמועינן דמטבע נעשה חליפין שאע"פ שבתורת דמים קיימא לן (בב"מ דף מד.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח כי יהבינהו ניהליה בתורת קנין סודר קני כי סודר הוה ליה למיתני כיצד החליף מעות בפרה: **גמ' מאי ניהו מטבע.** שהוא הניתן דמים באחר בכל מקום ואשמועינן מתני' דאע"ג דבתורת דמים קיימא לן דלא קני כי יהביה ליה בתורת חליפין קני: **שמע מינה כו'.** ואנן קיימא לן בפרק הזהב (ב"מ דף מו.) דאין מטבע נעשה חליפין: **אמר רב יהודה הכי קאמר כל הנישום דמים באחר.** כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו בדמים דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע:

ספק מנלן. פי' בקונטר' טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן בפרק הנשבעין (שבועות דף מה. ושם(ס)) חלקו האריסין והשותפין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין וא"ת מאי בעי לן מנ"ל נילף ק"ו מסוטה שהיא ספק ומגלגלין עליה אע"ג דלא ניתנה ליתבע בעד אחד א"כ ילפינן ספק מספק וי"ל דלא דמי דהתם כל שבועות שלה ספק ולכך מגלגלין עליה ספק(א) אבל ממון דעיקר שבועה דידיה אינו בטענת ספק(ב) אימא דלא מגלגלין עליה ספק:

נאמרה שבועה בפנים. וא"ת למה לי ק"ו דלעיל לומר שמגלגלין נילף מהא דרשה גופיה שמגלגלין בממון משום דנאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ במה מצינו וי"ל דאי לאו ק"ו בהאי מה מצינו דהכא לא מצינו למילף דממונא מאיסורא לא ילפינן(ס) אבל בתר דגלי לן האי ק"ו דילפינן ממונא מאיסורא א"כ מהשתא מפקינן שפיר בהא מה מצינו לעשות ספק כודאי ואומר רבי שלא על כל ספיקות מגלגלין שאם נתחייב אדם לחבירו שבועה אינו יכול לגלגל לו ולומר הישבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם אלא דוקא בספק שיש לנו לחוש קצת כגון נעשה לו שותף או אריס דכה"ג אמרינן בסוף כל הנשבעים (שבועות דף מח:) דמגלגלים(ג):

הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי. מכאן מדקדק ר"ת דכל היכא דאמר כה"ג כי ההיא דנדרים (דף ז:) בשומע אזכרה מפי חבירו (ע) היה חייב לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי לא שיהא ממילא(ד) אלא ב"ד היו חייבין לנדותו כדאמר הכא שמותי משמתינן ליה והיינו מדה כנגד מדה(פ) כלומר הוא קרא לחבירו עבד דהוא ארור(צ) כך מקללין אותו בארור דהיינו נידוי וכן הקורא לחבירו ממזר הוא אומר שחבירו עבר בלאו לפיכך סופג את הארבעים כדין עובר בלאו:

כל הנעשה דמים באחר. פי' בקונטרס כל שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ דהיינו מטבע וקס"ד דמטבע נעשה חליפין אתא לאשמועינן דמיירי שנתן בתורת חליפין ולא בתורת דמים אלא כעין שקונין בסודר כדכתיב (רות ד) שלף איש נעלו כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו רב ולוי פליגי פרק הזהב (ב"מ דף מז.) אי חליפין בכליו של קונה או בכליו של מקנה דרב סובר בכליו של קונה ולוי סובר בכליו של מקנה לרב ניחא שפיר אי גרסינן כיון שזכה זה נתחייב זה הקונה והכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו המקנה שזוכה במטבע של קונה נתחייב זה הקונה באונסי חליפין שהם ברשות (ק) המקנה בכל מקום שהם ואם נאבדו יאבדו לו ואי ל"ג זה(ה) פי' הכי כיון שזכה זה (ר) קנה בחליפין כלומר כיון שזכה המקנה במטבע או בסודר של קונה נתחייב המקנה להשיב לקונה חליפיו ולא מצי הדר ביה וללוי דאמר בכליו של מקנה כלומר שיתן המקנה פרוטה לקונה אי גרס נתחייב זה צריך לומר כיון שזכה זה הקונה נתחייב זה דהיינו המקנה להשיב לו חליפיו שאינו יכול לחזור בו ואי לא גרסינן זה הכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו הקונה נתחייב הוא עצמו באונסי חליפין כדפרישית(ו)(ש):

כיצד החליף שור בפרה או חמור כו'. לרב ניחא שפיר והכי פירושא החליף הקונה שורו בעבור הפרה כדי לקנות הפרה בכ"מ שהיא אבל ללוי קשה היאך יפרש לוי החליף שור בפרה והלא גם השור וגם הפרה נותן המקנה לקונה דתרוייהו של מקנה ואומר ר"י שיש לפרש החליף המקנה את השור בהנאת קבלת הפרה שהקונה מקבלה הימנו בעבור דבר שהוא נותן לו(ז):

ש"מ מטבע נעשה חליפין. ואע"פ שבתורת דמים קי"ל (ב"מ דף מד.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח אבל מעות אינן קונות אלא למיקס במי שפרע כי יהבינהו מיהא ניהליה בתורת קנין סודר נעשו חליפין וקנו כי סודר כדפירש בקונטרס ואם תאמר ומה טעם שמטבע נעשה חליפין למאן דאמר(ת) פירי לא עבדי חליפין אלא נעל דוקא דהא מטבע לאו כלי הוא ואומר רבינו תם דמטבע כעין כלי שראוי לתלותו בצואר בתו ועוד אומר ר"י משום שראוי לשקול בו משקלות ועוד יש לומר דמה שראוי להוציא ולקנות בו כל דבר מחשבינן ליה כלי(א): **הכי קאמר כל הנישום דמים באחר.** פי' בקונטרס כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו היינו כל מטלטלין בר ממטבע כיון שזכה זה כו' ואם נתנו בתורת חליפין נקנו חליפין ללוקח במשיכה שמשך בעל המקח את זה ואשמועינן תורת חליפין במטלטלין ולמימר דאע"ג דליתנהו כלי אלא מטלטלין

מסורת הש"ס

א) ב"מ עא. כתובות ג. יומא עה., ב) לעיל טו. ב"ק קיג:, ג) ול"ע בחזקת הבתים ב"ב מב. דאמר התם מאן דמזבן ארעא בפרהסיא זבין, ד) [בכת"י: כל הנעשה דמים באחר מאי ניהו מטבע וכו'. וכ"ה ברא"ש. ועי' רש"ש], ה) ב"מ מו. שם כל הסוגיא ע"ש, ו) [שם ג ע"ב, ז) [דברים יט, טו], ח) [ברש"י רי"ף נוסף: לסוטה], ט) [בדפו"ר: וגלגולה], י) [ברש"י שברי"ף: בסוטה], כ) [ברש"י שברי"ף: בית דין מנדין], ל) [בדפו"ר: שפסק], מ) [צ"ל והא. (יעב"ץ)], נ) [לא נמצא שם], ס) [לעיל ג ע"ב], ע) ["היה" וכן "היו" שבהמשך ליתא בדפו"ר, וכ"ל בנדרים ונוסף בדפו"ח מהגמור], פ) [סוטה ח ע"ב], צ) [בראשית ט, כה. ועי' הוריות יג ע"א], ק) [נדל"ל הקונה. וכ"מ בראשונים], ר) [צ"ל נתחייב בחליפין. (הר"ש מדעסויא)], ש) [ועי' תוס' ב"מ מו. ד"ה כלן], ת) [ב"מ מז ע"א], א) [עי' היטב תוס' ב"מ מה: ד"ה אין], ב) [אל"ל כשעיקר השבועה וכו' דהא מייתינן], ג) [ועי' תוס' ב"מ לז ע"א ד"ה ביום], ד) [ברכות סג ע"א, נדרים ז ע"ב, נדה יג ע"ב], ה) [ועי' תוס' לקמן מ ע"א ד"ה אין מקיפין],

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתנן הקורא לחבירו עבד. נ"ב ס"א דתניא ועיין בתוס' פ' כסוי הדם דף פז ע"ב ד"ה תנן כתבו דאשכחן דקאמר תנן ואע"ג דאינה משנה(ה):

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תוס' ר"י הזקן

בעד אחד. דעידי קנוי צריך שיהיה שנים. **בעד [אחד].** שמחייבו שבועה. **אשכחן.** (ג) עיקר השבועה היא טענת ברי מגלגל עליו כל מה שטוען עליו בברי והא מייתינן ממונא מק"ו דניתן ליתבע בעד אחד וטענת ברי היא. **שמא מנלן.** כשעיקר הטענה היא שמא כגון שבועת השומרים, מנין שמגלגל עליו כל מה שיטוען עליו בברי. אבל מה שטוען בשמא אינו מגלגל עליו. ואע"ג דסוטה מגלגל עליה שלא שטתה ארוסה וטענת שמא היא, שאני סוטה שהרי עיקר טענתה משביעין אותה בטענת שמא דהיינו אם שטתה נשואה. וכן נמי הא דתנן בפ' כל הנשבעין [שבועות מה, א] חלקו השותפים אינו יכול להשביעו, נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגל עליו את הכל, והואיל שלא חלקו משביעין אותו בשבועת שמא דשבועת השותפים שמא הוא, מגלגלין עליו טענת שמא אף לאחר שחלק, אבל טענת שמא שאין לה צד בעולם שיהיו נשבעים עליה אינה מגולגלת שלא יהא חמור הטפל מן העיקר. תדע דגרסינן פרק השואל [ב"מ צח, ב] שואל אומר שכורה מתה ומשאיל אומר איני יודע פטור, משאיל אומר שאולה מתה ושוכר אומר שכורה מתה ישבע שוכר ששכורה מתה, אמאי מאי שטענו לא הודה לו, אמר עולא על ידי גלגול דאמר ליה אישתבע לי מיהת דכדרכה מתה ומגו דאישתבע דכדרכה מתה ישבע ליה דשכורה מתה. ואילו ברישא קתני פטור ואמאי לא משתבע ליה על ידי גלגול שהרי יכול להשביעו דשכורה מתה, אלא לאו ש"מ דטענת שמא אינה מגולגלת(ג). **בפנים.** בעזרה, והשביע הכהן את האשה [במדבר ה, כא], דשבועת סוטה בעזרה היא. **בחוץ.** בב"ד, שבועת ה' תהיה בין שניהם [שמות כב, י]. **ספק כודאי.** כדפרישנא לגלגל ברי על כשעיקר הטענה היא שמא. **משמתינן ליה.** כלומר ב"ד היו חייבים לנדותו. מיהו אם לא נידוהו אינו מנודה, דיהא בנידוי דקאמרינן לאו למימרא דיהא בנדוי מאליו דהשתא הוא

תוס' ר"י הזקן (המשך)

דמנדה ליה מריה דהאי שמעתא, אלא ב"ד מנדין אותו קאמר כשרואין שעשה זה, והיינו דקאמר שמותי משמתינן ליה. וש"מ דבכל דוכתא דקתני יהא בנדוי(ד) אינו בנדוי עד שינדוהו ב"ד שבדורו שרואין שעשה כך וכך. **יהא בנדוי.** ב"ד היו מנדין אותו כדפרישנא. **יורד.** כלומר אין ב"ד נזקקין לו אלא מותר לו לצערו או ליטול אומנותו ממנו. ומסתברא דטעמא דהאי מילתא הוא שקורא לו עבד שאינו אסור איסור עולם בבת ישראל, שאם שחררו רבו מותר לו לבא בקהל, הוא בנדוי ואינו סופג את הארבעים. וקורא לו רשע שאינו אסור כלל בבת ישראל אין ב"ד נזקקין לו, אלא הואיל ומוציא עליו שם שהוא רשע וגורם לו (שהוא רשע) [שיבדלו] ממנו ולא יתנו לו שום דבר להרויח ויצערוהו בכל יכולתם, שיש לבני אדם הכשרים להבדל מן הרשעים בשום עסק, ולצער אותם כפי היכולת, משום הכי יורד עמו עד לחייו. והא דאמרינן [ב"ק צא, א] זאת אומרת ביישו בדברים פטור, אינו רוצה לומר אלא מן הממון האמור שם במשנה. ור"ש פי' יהא בנדוי, ב"ד היו מנדין אותו שמזלזל בישראל כל כך אף הם יזלזלו בו. סופג את הארבעים, קנסא מכת מרדות וניחא ליה האי מנידוי. רשע יורד עמו עד לחייו, כלומר לזה אין ב"ד נזקקין אבל הוא מותר לשנאתו, ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנותו. והעיקר מה שפירשנו. **ממונא אית ליה גביה.** ומאי אתא לאשמועינן. **גופו קנוי לו.** וגופו תובעו ולא ממון. **היינו קרקע.** ופשיטא דמגלגל דעבד הוי דומיא דקרקע. **קלא אית ליה.** ומדאית ליה קלא שקר הוא מה שטוען עליו ולא יגלגל, קמ"ל. **מתני'. כל הנעשה דמים באחר.** קס"ד דהכי קאמר כל הרגיל להיות ניתן בדמי אחר והיינו מטבע. **כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו.** ועמדו החליפין ברשותו וכל האונסין עליו אם נתנו בתורת חליפין שזה קנה המטבע ועמד באחריותו האחד ונסתלק מהשור והאחר קנה השור ועמד השור ברשותו ונסתלק מהמטבע. **גמ'. כל הנישום.** מתני' איירי שלזה ולזה מטלטלין ורוצים להחליף וצריכין לעשות שומת דמים כמה שוה זה וכמה שוה זה ומטלטלין עבדי חליפין.

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ט מהל' שלוחין הל"ז טוש"ע חו"מ סי' לד סעי' א]:

רצח ב מיי' פ"ו מהל' ת"ת הלי"ד סי' ג סמג עשין דרבנן ב טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מג:

רצט ג מיי' פ"א מהל' טוען ונטען הל"ב סמג עשין צה טור חו"מ סי' צד:

ש ד ה מיי' פ"ה מהל' מכירה הל' א סמג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' רג סעי' א:

◆

גליון הש"ס

גמ' רשע יורד. ע' תענית ד' ז ע"ב תד"ה מותר לקרותו: שם לחייו. ע' ערוך ערך חי:

◆

מוסף תוספות

א. דהוי כעין העיקר. תוס' ב"מ לז. ד"ה ביום. ב. אלא על טענת ודאי. שם. ג. וכגון סוטה שרגלים לדבר שקינא ונסתרה ויש לחוש שזינתה גם באירוסין. שם. ד. אינו מנודה מעצמו. תוס' נדה יג: ה. שני. תוס' ב"מ מו. דזכה ונתחייב אמקנה קיימי תרווייהו. תוס' הרא"ש. ו. וקאי תרווייהו אקונה. תוס' הרא"ש. ז. דהחליף דהכא כמו חליפין שבכל התלמוד דהיינו שהחליף הנאת קבלת הסודר בחפץ שהוא מקנה לו. תוס' הרא"ש. כדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ מז.) דבההיא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ומקני ליה. תוס' רשב"י.

SHAS MOZNAIM